

СЕЛО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Коваленко М.В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства

Полтавська державна аграрна академія

У статті акцентовано увагу на визначенні організаційно-економічного механізму залучення інвестицій та інновацій у діяльність села з метою удосконалення процесу впровадження організаційно-економічних змін, які сприяють інвестиційній та інноваційній привабливості сільських територій та їх сталому розвитку.

Ключові слова: село, інвестиційно-інноваційна модель, економічний розвиток, соціальна сфера, інфраструктура села

Постановка проблеми. Сучасний розвиток села – це взаємопов’язаний процес позитивних зрушень в економічному, суспільному, соціальному житті сільської громади та, одночасно, техніко-технологічні перетворення у сільському господарстві. Важливою залишається проблема залучення інвестицій та впровадження інновацій, вирішення якої вимагає формування придатних механізмів підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників сталого розвитку сільських територій варто виділити вітчизняних фахівців О.М. Бородіну, В.К. Терещенка, І.В. Прокопу, В.В. Юрчишина, М.К. Орлатого, І.Г. Кириленка, О.Л. Попову, О.І. Павлова та інших. В Україні досить активно досліджуються окремі аспекти сталого розвитку сільських територій, однак, окремі аспекти механізму залучення інвестицій та інновацій у розвиток села з урахуванням єдності суспільних, техніко-технологічних та економічних процесів з метою його сталого розвитку є недостатньо обґрунтованими.

Постановка завдання. У сучасних умовах все більш важливою стає проблема управління соціально-економічним механізмом розвитку села на основі наукових підходів. Розвиток сіл – це взаємопов’язаний процес позитивних зрушень в економічному, суспільному, соціальному житті сільської громади та, одночасно, інноваційні перетворення у сільському господарстві. Тому визначати пріоритети щодо розвитку сіл у контексті реалізації інвестиційної стратегії розвитку України варто з урахуванням їх громадських переваг, історично сформованих природно-економічних особливостей, технічних можливостей та потенціалу у всіх сферах життєдіяльності села.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі аграрної реформи фактично знищено соціальну інфраструктуру села. Загрозливих масштабів набула депопуляція села. Державна підтримка аграрного сектора в Україні є низькоефективною, не компенсує витрат сільськогосподарських підприємств, понесених у результаті цінової та торговельної політики [1]. Загалом, бюджетна підтримка складає максимум 12 млрд. грн, тобто 60 % від мінімальної потреби аграрної галузі, яку оцінюють у 20 млрд. грн [2].

Фінансування аграрної галузі характеризується хронічним недофінансуванням та зменшенням обсягів прямої бюджетної підтримки. Так, видатки бюджету на аграрну галузь у загальних видатках стрімко скорочуються – якщо у 2011 р. на них припадало 3,1 %, то у 2014 р. – лише 1,6 % [2]. Основною характерною рисою і, водночас, головною вадою державної аграрної політики в Україні сьогодні є її перекид в бік інтересів великих вертикально інтегрованих бізнес-структур і послідовне пригнічення дрібного і середнього сільськогосподарського виробництва. Близько третини сільськогосподарських земель знаходиться у використанні та володінні великих та надвеликих корпоративних структур з площею понад 5000 га, а їх частка у реалізації продукції тваринництва становить лише 22 %, рослинництва – 31 % [1].

Між тим, ефективна інвестиційна політика щодо підтримки і розвитку села відкриває можливості забезпечити сталий розвиток національної економіки в цілому. Великою мірою процесам концентрації землі сприяла б політика бюджетної підтримки в сільському господарстві. Малі та середні господарства могли б ефективно займатися сільським господарством за умови державних субсидій і протекціоністських заходів. Проте, сучасна бюджетна підтримка в Україні спрямована на великомасштабне виробництво. Концентрація виробництва та землі у надвеликих вертикально інтегрованих структурах, обезземелення селянських господарств, виснаження ґрунтів, ігнорування соціальних проблем – усе це обмежує можливості села у забезпеченні потреб розвитку.

Погіршення соціально-економічного становища переважної більшості сільського населення внаслідок концентрації виробництва, зростання безробіття, відсутність альтернативної зайнятості та можливостей диверсифікації доходів призвело до декапіталізації особистих селянських господарств шляхом продажу ними і здачу в оренду за мізерну плату земельних ділянок, отриманих у процесі земельної реформи. В обхід діючого мораторію на купівлю-продаж землі селянам доводиться продавати землю для виживання в складних умовах та відмовлятися від власного приватного господарювання чи володіння землею, яке могло б принести в майбутньому вищі доходи. Розмір орендної плати за землю, передану селянами монопольним корпоративним структурам знаходиться практично на тому ж рівні, що й у середніх формуваннях та значно нижчий, ніж у малих приватних сільськогосподарських підприємствах.

Отже, для використання сільського господарства у стимулюванні економічного розвитку необхідно, передусім, відмовитися від багаторічної практики ігнорування діяльності дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва. Дрібні селянські господарства за підтримки держави можуть перетворитися на ключовий інструмент скорочення сільської бідності.

Основними пріоритетами у державній аграрній політиці мають стати: збільшення активів бідних домогосподарств; підвищення продуктивності дрібних селянських господарств і сільського господарства в цілому; створення у сільській місцевості економічних стимулів для неаграрних видів економічної діяльності, якими могли б скористатися бідні верстви сільського населення; розширення масштабів інтеграції дрібних фермерів з великими товарними господарствами, переробними, збутовими підприємствами та постачальниками ресурсів; зміцнення соціальної інфраструктури села.

Освіта є найбільш цінним активом для сільських жителів, оскільки вона дозволяє більш ефективно використовувати можливості, що відкриваються при переході до політики «сільське господарство для розвитку». Для цього важливими є не кількісно-освітні показники, а підвищення якості освіти в сільських районах, посилення професійної підготовки, що допомагає формувати технічні і підприємницькі навички, які необхідні в умовах сучасного сільського господарства і сільської економіки. В цьому, а в подальшій перспективі відродження та інтенсивного розвитку соціальної сфери села, – найбільш дієвий та ефективний спосіб закріплення людей на селі.

Важливим етапом дослідження є визначення структури механізму забезпечення ефективного сталого розвитку села. Оскільки ефективність відтворювальних процесів на селі залежить від фінансової, інвестиційної та інноваційної політики, то в структурі механізму має місце економічна підсистема, яка їх об'єднує. При цьому специфікою стійкого розвитку села є та його особливість, що воно потребує інвестицій, які не скоро дадуть віддачу. Пріоритетними для села є інвестиції, які передбачають:

- сприяння зростанню виробництва та забезпечення раціонального рівня зайнятості;
- переорієнтацію виробництва на формування нових міжгалузевих зв'язків;

- впровадження у сільськогосподарське виробництво енергозберігаючих технологій, впровадження альтернативних джерел енергії;
- поліпшення навколишнього природного середовища та екологічної ситуації;
- розвиток та модернізацію інфраструктури та соціальної сфери села.

Інноваційна політика села полягає в розробленні напрямів і механізмів впровадження та використання нововведень у виробничій практиці аграрних підприємств з метою забезпечення сталого розвитку села.

Так, у своїх дослідженнях О. Соскін [3] відзначає, що інноваційно-інвестиційна модель розвитку села є найвищою формою соціально-економічної моделі його функціонування. Сьогодні очевидно, що села України вичерпали екстенсивні резерви та можливості соціально-економічних трансформацій. Необхідно переходити до формування нового образу села як потужного виробничого, економічного, соціального та екологічного центру. Саме на досягнення цієї мети має бути спрямований стратегічний план розвитку села, в основу якого слід покласти інноваційно-інвестиційну модель, яка може забезпечити ефективну реалізацію виробничого та кадрового потенціалу території.

До основних елементів інноваційно-інвестиційної моделі села можна віднести: формування сучасних каналів комунікації; створення умов для виникнення та діяльності нового бізнесу; постійна підтримка і розвиток бізнес-агенції села; формування сільського венчурного фонду; утворення інтегральної науково-аналітичної команди, яка б об'єднувала представників сільської влади, аграрного підприємництва, дорадчих служб; формування оптимальної системи та структури власності в селі; виокремлення в сільському бюджеті розвитку інвестиційного сегмента, що стане фінансовим джерелом формування нового образу села; створення механізмів залучення молоді до процесу реалізації стратегічного плану села [2].

Управління залученням інвестицій на рівні села передбачає: забезпечення його впізнаваності та створення позитивного іміджу на

місцевому та національному рівнях; підготовка якісних інвестиційних продуктів та проектів села спільно із структурними підрозділами місцевої влади; залучення кредитних та грантових коштів міжнародних фінансових інститутів з метою реалізації інвестиційних та інноваційних проектів села; комплексний супровід інвестора.

До складу активів села включають економіку, соціальну сферу, бізнесові структури, інфраструктуру та людський капітал, а також технічні, економічні та соціальні зв'язки села з іншими адміністративними одиницями регіону тощо. В сучасних умовах розвитку сільських територій країни важливе місце при реалізації інвестиційно-інноваційних проектів має одержання, крім, звичайно, економічного ефекту, очікуваного неекономічного ефекту (рис. 1).

Рис. 1. Реалізація можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку села

Тобто підвищення рівня прибутковості аграрних підприємств завдяки інноваційно-інвестиційному забезпеченню сприяє поліпшенню не тільки матеріального становища працівників підприємств, але й умов їх праці і побуту в цілому, підвищенню екологічності виробничих процесів і розвитку науки і техніки. Крім того, підвищення прибутковості підприємств веде до збільшення надходжень до бюджетів різних рівнів, що в, результаті, створює передумови для фінансування більшого числа пільгових програм і соціальних проектів, спрямування коштів на економічний розвиток стратегічно важливих об'єктів, зміцнення їх виробничого потенціалу.

На сьогодні в умовах гострої міжрегіональної конкуренції та тотальної міграції сільських жителів та капіталу на урбаністичні території провідну роль відіграє позиціонування сільських територій шляхом просування їх локальних відмінностей. В наукових колах побутує твердження про те, що бренд села необхідно розробляти з урахуванням чотирьох цільових аудиторій: інвестор, підприємець, турист та місцевий мешканець.

Проведені дослідження показали, що формування сучасного образу «село для інвестицій» вимагає виконання наступних орієнтирів:

- диверсифікація діяльності діючих підприємств села, зокрема, підтримка розвитку галузі тваринництва, яка нині позиціонується як збиткова;
- розробка та впровадження політики залучення іноземних інвестицій у галузь;
- співпраця з дорадчими службами та формування обізнаності серед бізнесових кіл села та його мешканців про переваги залучення інвестицій;
- застосування сучасних маркетингових методів, які рекламують конкретне село як вдалий осередок для інвестування;
- проведення інвентаризації та створення бази даних місцевих ресурсів;
- створення виробничої зони регіонального значення;

– налагодження партнерських відносин із дослідницькими, навчальними закладами та інвесторами з метою підвищення використання місцевого науково-технічного потенціалу;

– максимальне спрощення в рамках діючого законодавства процедур для інвесторів.

Висновки. Отже, для ефективного використання складових механізму залучення інвестицій та/або інновацій у село та досягнення кінцевої мети у вигляді активізації інвестиційних та інноваційних процесів необхідно сприяти створенню перспективних форм організації соціально-відповідального підприємництва з урахуванням розташування села, наявності вільних будівель та споруд, інфраструктури, кількості та якості трудових ресурсів; відновленню та диверсифікації діяльності підприємств села на основі використання наявної сировинної бази та залучення вільних трудових ресурсів; використанню потенціалу села та налагодженню зв'язків із іншими селами, регіонами та країнами з метою підвищення інвестиційної привабливості, удосконалення виробничої та соціальної інфраструктури села, удосконалення системи життєзабезпечення сільського населення.

Таким чином, науково обґрунтоване визначення складових механізму залучення інвестицій та інновацій з метою активізації соціально-економічного розвитку села в довгостроковій перспективі та забезпечення його сталого розвитку дозволить отримати економічний, соціальний, іміджевий ефекти та посилення соціальних, технічних, економічних взаємозв'язків суб'єктів господарювання на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку «Україна–2015» : [громадсько-політичне об'єднання «Український форум»]. – К. : Літера А, 2008. – 72 с.

2. Радченко О. Структура та форми бюджетної підтримки аграрного сектору України : [електронний ресурс] / Оксана Радченко // Економічний дискурс. – 2014. – Секція 4. Режим доступу: <http://sophus.at.ua/publ/2014>.

3. Шляхи впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українських містах / За загальною ред. О.І. Соскіна. – К.: Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2008. – 64 с.

4. Яценко А.В. Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України / А.В. Яценко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 8. – С. 12-16.

5. Варченко О.М. Складові економічного механізму сталого розвитку сільського господарства / О.М. Варченко, А.С. Даниленко // Економіка та управління АПК. – 2012. – Вип. 8(95). – С. 5-10.

6. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова. – К. : НАН, Ін-т екон. та прогноз., 2009. – 352 с.